

CALMA ARRAN DE L'EXTREMA ESCUMA:
LA POESIA DE PALMIRA JAQUETTI¹

Montserrat Palau Vergés
Universitat Rovira i Virgili
montserrat.palau@urv.cat

El 24 de maig de 1937, Carles Riba adreça una carta a Palmira Jaquetti en què li envia dos llibres acabats d'editar, el seu, *Tres suites* (1937) i *Poemes* (1937), de la seva esposa, Clementina Arderiu, tot excusant-se de no haver pogut portar-los personalment per una «indisposició». En la dedicatòria del seu llibre, Riba li escriu: «Per a Palmira Jaquetti, / en “calma arran de l'extrema escuma”, / homenatge de C. Riba / V. 1937» (Miralles 2012).² D'aquí sorgeix la primera part del títol d'aquest article, d'aquesta dedicatòria que correspon al primer vers de la tercera estrofa del poema x de la primera secció de *Tres suites*. Aquest vers de Riba (1937: 27), «calma arran de l'extrema escuma», defineix també la poesia de Palmira Jaquetti d'aquells anys, perquè, malgrat la situació de malaltia i d'altres problemes personals (Matheu 1972: 174-175 i 182-183), és una poesia optimista, vital i molt lligada a la natura i, també, a les seves facetes de folklorista i de recol·lectora i compositora de cançons.

1 Aquest article s'emmarca en una línia d'investigació que ha rebut finançament del Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats a través del projecte «Literatura popular catalana: gèneres, conceptes i definicions» (OGC 2018-093993-B-100 MCIU/AEU/FEDER, UE) i forma part dels treballs realitzats pel Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), consolidat per la Generalitat de Catalunya (2017 SGR 599).

2 A més de reproduir la carta, Carles-Jordi Guardiola, compilador de la correspondència de Riba, a partir també del llibre de Roser Matheu (1972:182), comenta la situació personal de Palmira Jaquetti, la malaltia contreta el 1934 i les importants seqüeles i operacions que aleshores encara patia, així com els problemes legals i econòmics a causa de la separació matrimonial. Amb Carles Riba i Clementina Arderiu, Palmira Jaquetti hi va mantenir amistat tota la vida des que els va conèixer el 1924, quan va cursar els Estudis Normals de la Mancomunitat i va tenir Riba com a professor.

Des del 1922 fins al final de la seva vida, Palmira Jaquetti escriurà nombrosos poemes, malgrat que publicarà pocs reculls i la majoria de la seva obra resta inèdita. En aquest sentit, tot i que el seu primer llibre del 1938 va tenir bones crítiques, el context de guerra i la posterior postguerra amb la repressió de la llengua, literatura i cultura catalanes afectarà aquesta seva dedicació. I, a més, tal com afirma Jordi Malé (2015: 36), a excepció de «Clementina Arderiu i Maria Antònia Salvà, que al primer quart de segle ja es poden considerar canonitzades, la producció poètica femenina d'aquelles dècades ha rebut una molt escassa atenció tant en les antologies com els estudis literaris.» Amb la celebració de l'Any Palmira Jaquetti (2020), comissariat per Carme Oriol, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya li ha dedicat una pàgina web en què es recullen alguns dels seus poemes, així com altres informacions i bibliografia,³ alhora que s'han fet algunes edicions o reedicions de la seva obra, també la poètica.⁴

En aquest article presentem una aproximació general a l'obra lírica de Palmira Jaquetti, fent atenció especial a la publicada als anys 30 del segle xx, sobretot el recull *Lestel dins la llar* (1938), la recepció crítica que va obtenir i a alguns dels seus trets essencials, com són la musicalitat i el vitalisme.

Publicacions i poesia inèdita

Les primeres poesies de Palmira Jaquetti foren escrites entre el 1922 i el 1924, però la seva dedicació a aquest gènere esclatarà el 1938, amb la publicació de diversos poemes en un revista i en un llibre. L'autora, gràcies als esforços i interès de la seva família, treballadora i modesta, va tenir una

3 Al web, a més de la cronologia de la seva obra poètica, s'hi recullen diversos poemes publicats en revistes (<<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/anypalmirajaquetti/mirades/escriptora/textos/index.html>>), i, també, alguns d'aquests recitats per diversos actors i actrius (<<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/anypalmirajaquetti/recursos/poemes-en-veu-alta/>>) [darrera consulta setembre 2020].

4 Feta la recerca i just en el moment de lliurar aquest article (maig 2021), les Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili han editat *Em lliga la beutat de cada flor. Poesia escollida de Palmira Jaquetti Isant*, a cura de Carme Oriol, que aplega gairebé la totalitat de l'obra poètica publicada i, sobretot, recull una part important i representativa de la que havia romàs inèdita (Jaquetti 2021a), que permetrà, doncs, noves aproximacions i estudis. També el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ha reeditat *Lestel dins la llar*, que, fins ara, només era localitzable en biblioteques (Jaquetti 2021b).

formació sòlida. Va cursar estudis musicals a l'Escola municipal de música de Barcelona i al conservatori del Liceu, va obtenir el grau superior de mestra de *Primera Enseñanza* (1914), el de mestra a l'Escola Normal de la Mancomunitat i el de batxillerat (1924) i, posteriorment, també cursà la carrera de Filosofia i Lletres (1924-25). Ja el 1921, destinada com a mestra a Vilaplana (Baix Camp) i estiuejant a la casa de la seva tieta a Lladurs (Solsonès), va aplegar un recull de cançons, «Les velles cançons, dolces i belles», i, l'any següent, el 1922, el va presentar al premi de l'Orfeó Català —i va guanyar un accèssit—, el I Concurs de l'Obra del Cançoner, promogut per Rafael Patxot. El 1925 va iniciar les seves recerques per a l'Obra del Cançoner Popular, tasca en què, en diverses missions i de forma prolífica, va destacar. Cal esmentar aquesta formació i context per situar també les seves poesies inicials.

La seva primera incursió poètica és a la revista mensual *Marinada* de Palamós,⁵ d'informació general, cultural i literària, en la qual publicarà diversos textos lírics l'octubre de 1922, el febrer i març-abril de 1923 i el juliol de 1924, amb el pseudònim P. de Castellvell.⁶ El primer text, de l'octubre de 1922, és una prosa poètica, «Impressions» (Jaquetti 1922: 156-157), com les dues següents, «Tebior del foc de febrer» (Jaquetti 1923a: 220) i «La celística» (Jaquetti 1923b: 23), i, el darrer és un poema llarg, «Perfums» (Jaquetti 1924: 95-97).⁷ També durant aquests anys publicarà a la secció Glosses del Butlletí de l'Agrupació Excursionista Júpiter del barri del Poblenou (Barcelona), segons ha descobert Esther Navarro, les proses poètiques «Croquis» (Jaquetti 1923c: 10-11), «La tronada» (Jaquetti 1923d: 9), «El port» —que acaba amb un poema curt—, «A l'hora de la posta», «La

5 Sobre la revista *Marinada* (1915-1930), vegeu l'estudi d'Anna Teixidor Colomer i Josep Teixidor Planas (2017: 96-119).

6 Josefina Roma (2014: 49) explica que Castellvell era «cognom de la família materna», seguint el que havia escrit la mateixa Jaquetti: «La meva mare procedia, per línia materna dels Castellvell, noblesa antiga de la seva contrada, Vilanova de la Aguda, prop de Pons.» (Matheu 1972: 180). Montserrat Fornells, actual alcaldessa de Vilanova de l'Aguda, m'ha aclarit que el castell de l'Aguda, ja esmentat en documents històrics el 1022, després de passar per diverses mans, a partir del 1702 estava sota jurisdicció dels Amat, que van esdevenir marquesos de Castellbell.

7 Diversos exemplars —no tots els números publicats— de *Marinada*, del 1915 al 1930, es poden consultar en línia a la Biblioteca virtual de premsa històrica: <https://prensahistorica.mcu.es/es/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=4321> [darrera consulta, setembre 2020]

lluïssor del sol» (Jaquetti 1923e: 8-9), «El riu neix» (Jaquetti 1924b: 10-11) i el poema sense títol «Amb l'oreneta he topat» (Jaquetti 1924c: 11). Des del 1924 fins al 1936, però, Palmira Jaquetti no tornarà a incidir en aquest gènere, dedicada, sobretot, a més de la seva feina docent en diverses escoles, a la traducció,⁸ la recopilació de materials per a l'Obra del Cançoner Popular i la creació musical.⁹ El 1938, publicarà el recull *L'estel dins la llar* i, aquell any i el següent, diversos poemes a la revista *Meridià*.

Ran de la seva malaltia i a l'hospital (1934–1937), Palmira Jaquetti va retornar a la poesia¹⁰ i, durant la guerra, va publicar *L'estel dins la llar*, formant part del grup literari Oasi. El grup, el nom del qual provenia del cafè amb aquest nom del carrer de la Canuda de Barcelona on es reunien, estava format per un estol de joves poetes —entre d'altres, Josep Gimeno-Navarro, Joan Oliver, Josep Maria Prous, Palmira Jaquetti, Josep M. Rovira-Artigues, Agustí Bartra, Ramon Bech, Jaume Rosquelles, C. A. Jordana, Enric Lluelles, Ramon Vinyes, Frederic Alonso, Maria Teresa Vernet o Josep M. Fabra—, que van editar diversos llibres i organitzaven també actes culturals, recitals, conferències i cursos literaris (Manent 1997: 193–201). Aquest mateix any, Palmira Jaquetti començarà a publicar diversos poemes a la revista *Meridià*. La revista, continuació de *Mirador*, dirigida per Antoni Fuster i lligada al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), va publicar 50 números (1938-1939) i tenia com a subtítol el de *Tribuna del Front Intel·lectual Antifeixista* (Singla 2006). Palmira Jaquetti hi publi-

8 El 1925, per a la col·lecció «La novel·la estrangera», va traduir tres narracions de Gérard de Nerval, *Jemmy*, *Emília* i *La mà encantada* —aquesta darrera incompleta. (Pinyol 2002: 29–40). Montserrat Bacardí i Pilar Godayol (2008: 51) afirmen, a més, que són «de les primeres, en llengua catalana, executades per una dona amb propòsits essencialment “comercials”».

9 Jordi Lara explica que el filòleg Albert Berrio atribueix aquest silenci poètic al marit de Palmira Jaquetti, el pintor i filòleg d'origen belga, Enric d'Aoust, amb qui es va casar el 1927 a Montserrat i de qui es va separar als anys 30: «No fa gaire el professor Albert Berrio, que prepara l'enregistrament de les cançons recollides a Pardines, em mostrava una fotografia on es veu Palmira Jaquetti al costat del seu marit, el pintor belga Enric d'Aoust, que a finals dels trenta va fugir a Mèxic i la va deixar postrada al llit de l'hospital. Va ser un amor tòxic des de bon principi: m'explica que abans de casar-se, l'Enric li va fer prometre a la Palmira que ella abandonaria les seves aspiracions literàries perquè ell pogués lluir en exclusiva com l'artista de la parella.» (Lara 2019) Roser Matheu també fa referència a aquesta relació fallida des del principi i, tot i que Jaquetti, no és tan explícita, sí que escriu que el marit «m'arreconava per deixar-li pas, perquè fos ell qui escrivís i pintés» (Matheu 1972: 182).

10 Concretament el 1936, segons un quadern manuscrit de l'autora descobert per Salvador Rebés.

cà, el 1938, sota el títol de «Gronxador de la llum», set poemes al número 36 del mes de setembre (Jaquetti 1938b: 6); cinc poemes al número 39 del mes d'octubre (Jaquetti 1938c: 3) i quatre al 46 del mes de novembre (Jaquetti 1938d: 5) i, ja sense títol o secció comuna, tres poemes al número 50 del mes de desembre (Jaquetti 1938e: 6) i el poema «Tinc una ala a cada mà» al número 53 del mes de gener de 1939 (Jaquetti 1939: 3).

Tot i l'èxit de *Lestel dins la llar*, l'obra poètica posterior de Palmira Jaquetti a penes tindrà ressò ni s'editarà en gran part. Després de la guerra, publicarà el recull *Roda de Nadals* (1949); *Goigs de Sant Pelegrí Arties* (1956) amb lletra i música seves; tres poemes «A la Verge de Montserrat» (1958) a la revista *Serra d'Or*¹¹ i, en autoedició, *Poema de Santa Llúcia* (1961). A la postguerra, Palmira Jaquetti també presentarà diferents poemes als Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili, i guanyarà la Flor Natural dels celebrats el 1955 a Costa Rica per «Elegies de la solitud» i la Viola d'or el 1961 amb el poema «Vies» a l'Alguer, així com un accèssit a la Flor Natural a Mendoza el 1958 amb el poema «Amor, Fe, La Terra, La Joia» (Faulí 2002; Verdura 2011: 24–26 i Roma 2014: 50). I, també presenta poemes en d'altres certàmens.¹² A més, n'escrirà molts d'altres, com Nadales, poesies dedicades o poemes commemoratius, que enviava a les seves amistats.¹³ Segons consta en l'antologia *Les cinc branques (poesia femenina catalana)*, va deixar onze llibres de versos inèdits (Albert et alii 1975: 91). Ella mateixa li comentava aquesta pulsio poètica a Roser Matheu i el seguit d'obres que han restat inèdites:

11 Suposem que aquests poemes estan relacionats amb uns himnes que va compondre segons explica Josefina Roma (2014: 50) seguint Jaquetti (Matheu 1972: 187): «També va fer per a les seves alumnes de l'Institut Montserrat un llibre d'himnes a la Mare de Déu de Montserrat amb música per a tres veus blanques.»

12 Al web esmentat de l'Any Palmira Jaquetti, hi consta que va presentar poemes al Premi de poesia catalana Ciutat de Barcelona: «El poema de l'alliberament» (1952), «Muntanyes de joia» (1953), «Nova ofrena» (1959) i «Amor» (1961). I, també, el 1958, dos poemes als Jocs Florals del Círculo Catalán de Madrid: «Cor de la muntanya» i «Poema dels anys i del viure». A la Biblioteca de Catalunya, manuscrit, està dipositat «El poema de l'alliberament» esmentat.

13 Jaume Corbera, en el seu article sobre la relació i les nou cartes que Palmira Jaquetti va enviar a M. Antònia Salvà entre 1940 i 1946, constata que aquesta va rebre les seves Nadales «els anys 1940, 1941, 1943 i 1944; dues d'aquestes, a més, amb música manuscrita (1940 i 1941)», que «cada carta anava acompanyada per un o dos poemes» i, a més, reproduïx els poemes «Poltre», del 1940, i el poema «Naixença del fill», del 1944, en motiu del naixement del primer net (nebot-net de Salvà) de la família (Corbera 2020a: 22–25).

L'obra s'ha anat amuntgant, car bé que no escric gaire, de vegades en tinc fam i aleshores m'hi poso amb totes les forces de la meua ànima, trec temps de tot, de la son, del viure, i escric [...]. Cada any escric un poema de santa Llúcia, quelcom de la humana alegria de Sant Joan, de Nadal, de la tardor, de la neu, de la primavera i de la transfiguració dels hiverns a l'ametller florit, però a més d'aquests moments que sempre em comuniquen l'escalf i l'alegria de sentir-me al costat dels altres, agermanada amb llur sentiment, una en la cadena del viure, vinc més o menys a escriure, cada any, un llibre. L'arreglera, en els últims anys, «Muntanya de Joia», «Oració», «Primer llibre d'Elegies», «Segon llibre d'Elegies», «Claror», «Adoració», «Amor», «Ofrena», i darrerament d'altres obres sense títol final que les abraçés totes juntes en espera de la meua revisió implacable. Entre elles hi ha uns sonets encadenats que encara ocupen un lloc en les meves preferències. (Matheu 1972: 186)

L'estel dins la llar, recepció i crítiques

Ja hem comentat a l'inici, seguint Jordi Malé, que de les generacions de poetes dels anys 20 i 30, el cànon, les històries literàries i la crítica només es refereixen a Maria Antònia Salvà i Clementina Arderiu —també hi hauríem d'afegir Rosa Leveroni. No insistirem en el persistent oblit de les escriptores, de la tradició, de les genealogies femenines i les veus silenciades. Jordi Malé, per exemple, analitza diverses poetes d'aquestes dues dècades del segle xx —Concepció Casanova, M. Carme Comas Valls, Simona Gay, Palmira Jaquetti, Roser Matheu, Maria Mayol, Maria Perpinyà, Anna Maria de Saavedra, Maria Verger, M. Teresa Vernet i Cèlia Viñas— i en cita d'altres —Maria Faura i Cots, Mercè Vila i Reventós, Maria Roig i Verdaguer i Maria Verger— (Malé, 2025: 37), obviades sistemàticament en el gruix d'estudis sobre la literatura catalana. A banda de l'esmentada *Les cinc branques (poesia femenina catalana)* (1975), impulsada sobretot per Roser Matheu, Palmira Jaquetti, com tantes altres autores, no consta, com afirma Jordi Malé o, també, Vinyet Panyella (1999: 15), en antologies sobre la poesia de preguerra o postguerra. Vinyet Panyella, que atorga a Caterina Albert i M. Antònia Salvà el títol de «fundadores de la tradició literària femenina moderna en llengua catalana», assenyalava que Clementina Arderiu, Simona Gay, Rosa Leveroni i Anna Maria de Saavedra configuren el grup de poetes més significades fins l'any 1939, juntament amb d'altres com Concepció Casanova, Palmira Jaquetti, Roser Matheu, Maria Perpinyà i Maria Teresa Vernet:

Són poetes modernes, pel que fa al seu posicionament literari i personal en el context cultural i social de l'època, i clàssiques perquè han constituït el referent inicial de la literatura i de la poesia que s'ha anat produint al llarg del segle xx. A partir de 1939 no totes elles persisteixen en l'escriptura. La fortuna crítica i la recepció de la seva aportació fan que es reconeguin els seus mèrits, per bé que de manera desigual. Salvà, Arderiu i Leveroni formen part declarada del sistema literari, mentre que Simona Gay i Anna Maria de Saavedra romanen en una relativa o total invisibilitat. (Panyella 2005: 57)

Neus Real, que en diversos treballs ha aprofundit sobre les escriptores de l'època de la República, a més de tenir en compte les seves obres i aportacions, assenyala la misogínia de la crítica que les encasellava en l'epítet de "literatura femenina" i, per tant, menor. Si, per una banda, bona part dels crítics de prestigi d'aquells anys es dolien de la poca presència de dones en la lírica catalana, per una altra banda, jutjaven sovint les seves obres en conjunt i eren considerades des dels qualificatius de «feminitat», «reduïda lírica femenina», «valor del sexe que té la força en la seva mateixa feblesa», «graciosa feminitat», «qualitats femenines» i un seguit d'altres clixés (Real 2006: 107–122). De fet, aquests clixés, jerarquies o imaginari establerts també els tenia assimilats Palmira Jaquetti. Així, en el poema «Home i dona», escriu que «en crear-me // Déu em feu feble i dona amb un destí» i que, seguint el mite de la costella bíblic, «Tu fores fet només d'alè i de fang // jo de carn teva» (Jaquetti 1938d: 6). O, també, Anna Murià, que, en la seva crítica del recull *L'estel dins la llar* a la secció «Lletres» del *Diari de Catalunya*, lligat a Estat Català, el 29 de juny de 1938, en destaca la lírica de les coses quotidianes i, també, fent seu l'epítet, «una poesia femenina» plena de l'alegria de viure (Murià 1938: 2).

Palmira Jaquetti, tot i les seves creacions anteriors amb pseudònim a la revista *Marinada*, es va donar a conèixer al gran públic amb el seu poemari *L'estel dins la llar* el 1938. Val a dir que del llibre publicat per Oasi —a diferència del que era habitual, amb edicions de 200 exemplars—, se'n van fer 400 exemplars (Manent 1997: 199) i es va esgotar gairebé el mateix dia de publicar-lo (Matheu 1972: 184). La primera crítica fou la de Rafael Tasis a la *Revista de Catalunya*, el 15 de juliol de 1938. La valoració, positiva, parlava de la poesia de Jaquetti com una «agradable revelació», de poeta «directe i emotiu, sense preocupacions de forma ni exhibicions d'imatgeria», però també en referència a la poesia femenina, lligada a la vida domèstica i quotidiana:

Poetessa inèdita —almenys per a mi— la seva lírica té un accent i una significació ben personals, allunyats i tot del que, a Catalunya, ha estat la poesia femenina. [...] I, sobretot, el món domèstic de cada dia: *Bugada, Setmana, Bon dia. Ara mateix m'he llevat, Cançó de cosir, Tinc la roba per planxar...* títols de poesies clares, entre la realitat prosaica de cada dia i el somni que l'embelleix i el cant que la sublima. Palmira Jaquetti diu els neguits sense transcendència i les joies immotivades d'una noia que viu i treballa, sense angoixes ni grans esperances. (Tasis 1938: 477-478).

Osvald Cardona començava la seva crítica a *Meridià*, el 22 de juliol de 1938, destacant que *L'estel dins la llar* ofereix «una sensibilitat extremadament femenina» i que l'abast de l'estel simbòlic, mentre que els homes «el copsen en qualsevol moment de la vida i en tots els llocs del món, les dones, fidels al destí que els ha assenyalat la naturalesa, restin a casa i allí el retinguin.» Cardona destaca la feina de «refinament», no obstant també afirma que la «bellesa de la llar» no sobta, sinó que la vida de la casa i la família «sempre igual, impossibles de trastorns gaire grossos ens acostumen tant a unes mateixes visions i emocions que difícilment arribem a distingir». I explica que els poemes de Jaquetti —escrita en molts dels versos amb verbs en condicional, futur i subjuntiu— canten les feines domèstiques, tot destacant el desig lligat a l'amor i la maternitat, sempre optimista:

El desig no fereix l'optimisme: no arriba a ésser cap tortura, sinó que es deixa portar amb un revestiment de confiança i, sovint, insinua la seva continuïtat enllà dels dies i de les setmanes, enllà dels temps indicats per la florida dels arbres i l'arribada dels ocells. L'optimisme s'emporta el vers i li dóna un gràcil enjogassament. (Cardona 1938: 3)

Més favorable va ser la ressenya de Ramon Vinyes a *Meridià*, el 29 de juliol de 1938, que, en la seva secció «Talaia», ens parla de l'aplec de poemes com a lector i no com a crític, ja que, s'excusa, no coneix l'autora. En fa lloança, en destaca l'originalitat i sensibilitat, comparant-la amb la poeta alemanya Ricarda Huch. No obvia tampoc, però, les definicions i qualificacions de feminitat: «Música. Llum. Ritme, Feminitat. Palmira Jaquetti ens obliga a recordar, amb persistència, aquesta feminitat: cus, broda, estén bugada, planxa, fa ganxet... i canta.». Les «realitats femenines» que són, segons Vinyes, les tasques de la llar, esdevenen sons purs de cançó:

La poesia de Palmira Jaquetti s'insinua amb uns sons purs que hom sent arribar de faisó especial: talment flairants com les violetes que l'ombra porta damunt del pit. Hom va llegint, i els sons s'intensifiquen fins fer-se cançó, una

cançó de concordances, d'horitzons lligats, de grans llunyaries apropades. Si el mar s'hi barreja, i el sol hi canta, i el vent s'hi caragola, ho fan domats com feres subjugades per la cançó mateixa. (Vinyes 1938: 3)

Josep Leonart va fer també una crítica de dues de les publicacions de la col·lecció Oasi a *La Humanitat*, el 10 de novembre de 1938, el llibre de Ramon Bech i el de Palmira Jaquetti. Leonart hi destaca «un engrescament ingenu», una «inventiva graciosa» i la «simplicitat» (Leonart 1938: 2), qualificatiu, aquest darrer que coincideix amb el que utilitzarà al cap de molts anys Jordi Malé en titllar la poesia de Jaquetti de «senzilla» (Malé 2015: 69). Leonart, tal com dèiem al principi, hi remarca el goig de viure i el vitalisme: «En el sentit de frescor i de graciosa simplicitat que lloem en ella. Té moments exquisits, com “Joc” i “Casa”, i s'escampa per tota l'obra, com el seu to inconfusible, un enamorament del món i un goig de viure.» (Leonart 1938: 2).

Tal com hem comentat, les poetes d'aquesta generació, a més de la tradició masculina, s'emmiraaven en les obres de Salvà i Arderiu. Palmira Jaquetti, amiga de Clementina Arderiu, se sentia deixeble de Maria Antònia Salvà i l'admirava profundament, com podem veure en alguna de les cartes que li va enviar:

Ànima exquisida i estimada. Deixi'm li dir, tot caminant amb vostè per la natura i per la vida en companyia del seu llibre *El Retorn*, que ja fa molts anys que l'estimo i que ja de joveneta li hauria volgut mostrar la meva ànima encesa d'entusiasme, quan llegia el seu *Mistral*, aquella nova i gloriosa recreació que vostè va fer-ne. M'ha passat també amb una altra ànima de qui també vaig sentir-me molt a prop i molt amiga: Selma Lagerlöf. . [sic] (Corbera 2020a: 26).

La referència a la poeta sueca Selma Lagerlöf, premi Nobel el 1909, es repeteix en dues cartes de la correspondència amb Salvà. No ens estranya, en el sentit que la seva literatura mostra interès també pel món de la natura, les rondalles i la mitologia amb un estil ple de musicalitat i, a més, al costat d'altres noms internacionals, fou una de les autores que tingué força ressò a Catalunya a través de les seves traduccions en català i espanyol. El món de la natura, la musicalitat, les formes populars com la cançó, la simplicitat i la poesia de vida quotidiana de Maria Antònia Salvà —«Pues i flors té el roserar» fou justament el lema de l'Any Maria Antònia Salvà (2019)— influeixen i es denoten en la lírica de Palmira Jaquetti.

Musicalitat i vitalisme

Les crítiques esmentades als poemes de *L'estel dins la llar*, amb un títol ben precís del seu contingut, feien referència a l'engrescament —Leonart—, lllum —Vinyes—, l'alegria de viure —Murià—, l'optimisme —Cardona— o a l'absència d'enyor o tristesa de la solitud —Tasis. Tanmateix, Palmira Jaquetti confessava que hi atenyia «la sinceritat exercida a través de la tortura d'ànima més xopa de solitud» i que «hi amagava el que ningú podia imaginar-hi, car vivia amb greu dolor l'espantosa solitud mentre cantava la llar perduda i suportava la curació i apaivagament dels ossos llimats d'articulacions.» (Matheu 1972: 184-185). La calma arran l'extrema escuma.

Aquest context i ànim queda clar en molts dels poemes, per exemple al segon del llibre, «Al caire de l'onada em faig la casa», en la primera i darrera estrofes:

Al caire de l'onada em faig la casa,
casa d'escuma i sorra,
palau enyoradís.
L'onada me l'esborra
i perdo un paradís.
[...]
Al caire de l'onada m'he perdut,
al caire del palau de joventut. (Jaquetti 1938a: 8-9).

La calma de l'onada arran de l'extrema escuma, tornant al vers de Riba que dona títol a aquest article, és la pròpia poesia i, sobretot, les formes que utilitza, el to popular i els motius senzills que amaren de cançó i de lllum la situació personal de Jaquetti. Ella mateixa explicava aquest contrast a través d'uns fragments del poema «Casa» (Jaquetti 938a: 26):¹⁴

Casa, la casa,
me'n torno a casa quan el cel es pon,
canta, la casa.
I tornar a casa suposava llit immediat, reposar tot l'endemà i desinflar les articulacions, suportant les tortures i adormir-les entre coixinets, car aquets dolors no minvaven ni amb un dia i mig de repòs, quan a l'endemà tornava a llevar-me per anar a classe i amb grans treballs era pujada a un cotxe o bé empenya trossos a peu fins que algú s'apiadava de mi.

¹⁴ Els versos que cita Palmira Jaquetti en el text de Matheu no es corresponen exactament als del poema publicat al llibre, en són un resum i barreja d'algunes estrofes.

Me'n torno a casa per sentir-me el cor.
me'n torno a casa i tot em crida el nom,
el nom de casa. (Matheu 1972: 185)

D'aquí també, el desig amagat d'escapar-ne, mitjançant tot un seguit d'imatges de tenir ales per volar «Tinc una ala a cada mà» (Jaquetti 1939: 3) o de barques i naus, com les de «M'he fet una nau» que l'ha dut al «cor del palau // del meu somni blau.» (Jaquetti 1938a: 50-51);

Són l'estil, el to i la musicalitat lligada a les cançons els que converteixen el dolor en optimisme o llum. Amb poemes que parlen de la vida domèstica —cosir, fer la bugada, planxar o fer ganxet— i del món dels infants —o dels infants i els seus jocs i joguines—, molt diferents d'altres posteriors, de després de la guerra, en què els climes de dolor i solitud —plors, roses negres, hivern...—, hi prenen més presència.¹⁵ I, així, malgrat el que explica de la seva situació real, en canvi, en el recull, el seu «Bon dia» és un cant vitalista:

Bon dia!
Ja vessa, ja canta, ja riu
la vida! (Jaquetti 1938a: 11)

Jaume Corbera afirma que Palmira Jaquetti «és encara un personatge a reivindicar, tant des del camp de la literatura com des de la musicologia» (2020b: 3), fent referència tant a la faceta de poeta com a la de recopiladora i compositora de cançons. I és que, en el seu cas, poesia i cançó van unides, dins d'una tradició poètica catalana, inspirada en el folklore i la cançó popular, que enllaça amb el Romanticisme i la Renaixença i, posteriorment, amb el neopopularisme conreat per poetes de les primeres dècades del segle xx, tant noucentistes o avantguardistes, com de la generació de Jaquetti, la de la República (Romeu 1974). Per això, segons Corbera, Pau Casals i Baltasar Samper consideraven l'obra *L'estel dins la llar* de Jaquetti «digna de ser musicada» i ho van fer tot i que, a causa de la guerra, no es

15 Dels 13 poemes compilats de Palmira Jaquetti al web «Poesia clàssica contemporània» (<http://www.poesia.cat/poesia/otros_autores/poesia_otros_autores_listado_poemes_per_poetes.php?IDregistre=Jaquetti%20i%20Isant,%20Palmira>) [darrera consulta setembre 2020], 4 porten al títol la paraula solitud i, tot i el to vitalista que es manté, hi pesa més aquest sentiment. Com, per exemple, el poema «Oh solitud, oh port, sol matiner», que s'obre amb aquests versos: «Oh solitud, oh port, sol matiner // de l'ànima... // Tenir-te lluny i al cor sentir-se el pes // del teu cel com un ala.»

van estrenar.¹⁶ Tanmateix, «Palmira Jaquetti és, juntament amb Clementina Arderiu —amb la cançó Anacreòntica d'Eduard Toldrà (1927; estrenada en versió orquestral el 1931)— i Maria Antònia Salvà, una de les poques dones incorporades al corpus liderístic noucentista català» (Corbera 2020b: 3).

Ja des dels inicis, des dels poemes publicats a *Marinada* amb el pseudònim P. de Castellvell, queden marcades unes característiques líriques que es mantindran en les obres posteriors. La primera prosa poètica, «Impressions» (Jaquetti 1922: 156-157), s'obre amb una breu introducció sobre una rosa, un tema reiterat en la poesia sobretot d'aquells anys: «Quan la rosa vermella s'esfulla de sobte, cau tota sencera. Els pètals de vellut, al matí, són piquets plens de rosada; si ve un cop fort de vent, es tornen ales; però si ve la pluja, devenen vaixells.» I segueixen cinc paràgrafs amb el títol «Passeig», en què, en primera persona va descrivint just una passejada entre acàcies, amb la presència d'ocells i el soroll de les cigales i que passa de la llum del sol —un motiu que es repetirà abastament en les obres posteriors— fins al vespre i l'aparició de la lluna, les estrelles i el raucar de les granotes. El darrer text, el poema «Perfums» (Jaquetti 1924: 95-97), de nou estrofes, ens marca també, com les proses poètiques anteriors, els motius de la natura que usará posteriorment, així com, en aquest cas, la mètrica de la cançó amb heptasil·labs. Com en el primer, hi ha diferents elements que trobarem en totes les poesies, referents al món natural —cel, ocells, granotes, llum o aigua, entre d'altres. I ens relata, amb dolça sensualitat, com, a l'hora del capvespre, amb un «cel càndid, rosa i mel», quan al «cel bru, d'intimitat, // els primers estels tremolen», els dos enamorats, que conversen sense deixar-se de les mans, s'han de separar.

Aquest to líric es manté a *L'estel dins la llar*, també influenciat per la dedicació a la música i la recopilació de cançons populars de l'autora. Així, Vinyes i Leonart hi destaquen, sobretot, el «cant». Leonart que, com hem comentat, parlava del seu «engrescament ingenu», incidia en destacar el

16 Josep M. Figueres (2017: 144) explica que la segona peça que compondrà Pau Casals durant la guerra civil —la primera fou sobre un text de Ventura Gassol— va ser «La Cançó dels elefants el 1938 sobre un text de Palmira Jaquetti.». Corbera (2020b: 3-4) afegeix que la composició de Casals era una versió per a veu i piano —enregistrada per primer cop el 2012 per estudiants de l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC)— i que Samper va musicar els poemes «Portal de febrer», «Casa» i «Barca», per a veu soprano i música de cambra. També comenta de la possible coneixença entre Samper i Jaquetti, ja que «tots dos havien treballat a l'Obra del Cançoner i es movien pels mateixos ambients culturals, catalanistes i republicans».

cant i les formes populars, la seva inventiva graciosa que «treu partit fins de la repetició grata a les canterelles de carrer, a les “rondes” dels jocs infantils.» (Lleonart 1938: 2). Vinyes també va posar èmfasi en el cant, en la seva «admirable sensibilitat» i el so dels seus poemes, «un so tan immaterialment dringant com el seu: dringar mut de llum; claror harmoniosa de somni» i que en els seus poemes Jaquetti «Canta gronxant-se en el cant, en el cant que és ella, un cant d'incorporeïtat, fugitiu; un cant que es lliga amb el cant de les coses sense lligar-se amb les coses.» (Vinyes 1938: 3).

Tant Lleonart com Vinyes es referien a *L'estel dins la llar*, però els seus comentaris es poden aplicar també a les poesies publicades a *Meridià*, així com d'altres posteriors després de la guerra.¹⁷ Els metres dels diferents poemes marquen el vitalisme i la musicalitat. Si bé alguns dels primers poemes publicats tenien algunes fluctuacions i impressions de rima, amb majoria assonants i esparses, en aquest recull i altres poemes posteriors, tendeix a rimes consonants i correctes. Hi destaquen les cançons, amb versos heptasil·labs seguint la tradició d'aquest gènere popular. També hi destaquen la varietat de metres, com hem vist en alguns exemples citats, amb molts versos pentasil·labs, tetrasil·labs i octosil·labs, i, fins i tot, el vers curt. Combina, doncs, diversitats mètriques, això sí, tornem a insistir, tendint a les fórmules populars, a l'heterometrisme de la combinació de versos curts amb d'altres encara més curts i, en canvi, hi trobem poc vers de la poesia culta, algun decasil·lab, per exemple, però cap alexandrí. Lligada, com hem dit, a la cançó i a la poesia popular, la de Palmira Jaquetti empra molts tipus de versos i utilitza poc les estrofes regulars.

A vegades, sobretot els poemes que conreen el neopopularisme i les formes tradicionals i relacionats amb el món infantil, pequen d'extrema simplicitat —la «senzillesa» que esmentava Malé (2015: 69)—, com «Bon dia»:¹⁸

Em llevo i m'abrigo
amb un raig de sol.

17 Un tret diferent a la poesia de postguerra serà el component religiós. Roser Matheu (1972: 175-176), referint-se a les Nades —i la fe i el sentiment religiós que traspuaven—, constata que, «pujada en un ambient laic i mancant-li el fonament i el suport d'una religió», segurament aquesta *conversió* prové del dolor tant físic com del cor que patia.

18 Aquest poema també porta el títol de «Bon dia» com l'esmentat anteriorment (Jaquetti 1938a: 11)

I em cofo i clenxino
amb pintes de sol.

Qui em digui bon dia
li donaré el sol. (Jaquetti 1938a: 37)

En d'altres, seguint les formes de les cantarelles i repeticions de les cançons i jocs infantils, com assenyala Cardona (1938: 3), opta per trencament de ritme i aparellaments inesperats, com és el cas de la «Cançó dels elefants» —musicada, com hem esmentat, per Pau Casals:

Un elefant, dos elefants, tres elefants,
corrua blanca d'elefants,
trena de plata;
un elefant, tot un riu d'elefants
i jo un pirata.

Jo cantaré, tu cantaràs, ell cantarà;
m'agradaria més volar
fora de classe;
jo volaré; l'elefant menjarà
paper d'estrassa.

Deu elefants, onze elefants, dotze elefants
eren petits i s'han fet grans
i obren la porta
i un riu d'ocells picant de mans
se me n'emporta. (Jaquetti 1938a: 39)

Tot i que els poemes traspuen la tristor i el dolor de l'abandonament amorós —i també l'enyorament de la maternitat—, hi preval el vitalisme, lligat amb la natura. Cant, llum, amor o flors —amb diverses variants del seu camp com cançó, sol o roses— són mots reiterats en els poemes. Les primeres poesies publicades a *Meridià* s'aplegaven en la secció «Gronxador de la llum». Són constants que trobem abastament:

Tota la vida una llum, // tota la llum dins ma vida. (Jaquetti 1938c: 23)

Salta l'espurna d'un cant
i sobre una margarida
dintre l'obac de ma vida.
Vull el sol! I em surt davant. (Jaquetti 1938a: 31)

Sol, salta, sol!
cada dia un pas enrere,
sol, ple de sol. (Jaquetti 1938d: 5)

I ara un sol a cada mà
proa al cel lliure.
Sempre dia i sense fi
fins a morir. (Jaquetti 1939: 3)

Palmira Jaquetti es refereix a *L'estel dins la llar* i als versos publicats en aquells anys com a poesia «fresca i joganera» (Matheu 1972: 185), que ens mostra aquest seu món personal de la casa i l'escola, amb tot de referents als elements de la natura i empeltats de neopopularisme. I, malgrat els esculls, «Però l'amor, foll veí, // d'un bot m'ensorra la barca.» (Jaquetti 1938a: 27), la resposta sempre és optimista i vital: «Salto i ballo, // que m'encallo // si mai faig cas de la gent. // I visc a cavall del vent.» (Jaquetti 1938a: 29).

Referències

- ALBERT, Esteve *et alii* (1975) (eds.): *Les cinc branques (poesia femenina catalana)*. Andorra: Edició d'Esteve Albert.
- BARCARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar (2008): «Traductores: de les disculpes a les afirmacions». *Literatures* núm. 6: 45–66.
- CARDONA, Osvald (1938): «*Lèstel dins la llar*, de Palmira Jaquetti». *Meridià* núm. 28 (22 de juliol de 1938): 3.
- CORBERA, Amadeu (2020a): «Dues dones recol·lectores de cançons: la relació entre Maria Antònia Salvà i Palmira Jaquetti». Dins Bàrbara DURAN (coord.): *Vint segles de música a Manacor. Homenatge a Aina M. Sansó*. Manacor: Escola Municipal de Mallorquí, p. 17–29.
- (2020b): «Cercadores i creadores: música i cançons de Maria Antònia Salvà i Palmira Jaquetti». <https://www.researchgate.net/profile/Amadeu_Corbera_Jaume/publication/340105578_Cercadores_i_creadores_musica_i_cancons_de_Maria_Antonia_Salva_i_Palmira_Jaquetti/links/5e79ede64585158bd501d181/Cercadores-i-creadores-musica-i-cancons-de-Maria-Antonia-Salva-i-Palmira-Jaquetti.pdf> [data de consulta: setembre de 2020].
- FAULÍ, Josep (2002): *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili: 1941–1977*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FIGUERES, Josep M. (2017): «Pau Casals: música i compromís en la guerra civil espanyola en el periodisme del moment (1936–1939)». *Ebre* 38 núm. 7: 137–169.
- JAQUETTI, Palmira (1922): «Impressions». *Marinada* núm. 107 (octubre 1922): 156–157.
- (1923a): «Tebior del foc de febrer». *Marinada* núm. 111 (febrer 1923): 220.
- (1923b): «La celística». *Marinada* núm. 112–113 (març-abril 1923): 23.
- (1923c): «Croquis». *Agrupació excursionista Júpiter* núm. 12 (març 1923): 10–11.
- (1923d): «La tronada». *Agrupació excursionista Júpiter* núm. 15 (juny 1923): 9.
- (1923e): «El port». *Agrupació excursionista Júpiter* núm. 17 (agost 1923): 8–9.
- (1924a): «Perfums». *Marinada* núm. 7 (juliol 1924): 95–97.
- (1924b): «El riu neix». *Agrupació excursionista Júpiter* núm. 23 (novembre 1924): 10–11.

- JAQUETTI, Palmira (1924c): «Amb l'oreneta he topat». *Agrupació excursionista Júpiter* núm. 24 (desembre 1924): 11.
- (1938a): *L'estel dins la llar*. Barcelona: Oasi.
- (1938b): «Gronxador de la llum». *Meridià* núm. 36 (16 setembre 1938): 6.
- (1938c): «Gronxador de la llum». *Meridià* núm. 39 (7 octubre 1938): 3.
- (1938d): «Gronxador de la llum», *Meridià* núm. 46 (26 novembre 1938): 5
- (1938e): «Poemes». *Meridià* núm. 50 (24 desembre 1938): 6.
- (1939): «Tinc una ala a cada mà». *Meridià* núm. 53 (14 gener 1939): 3
- (1949): *Roda de Nadals*. Barcelona: Tip Studium.
- (1956): *Goigs de Sant Pelegrí d'Arties*. Barcelona: Tip Studium.
- (1958): «A la Verge de Montserrat». *Serra d'Or* núm. 44 (juliol 1958).
- (1961): *Poema de Santa Llúcia*. [Edició de l'autora].
- (s/d): 13 poemes recollits a *Poesia clàssica contemporània*: <http://www.poesia.cat/poesia/otros_autores/poesia_otros_autores_listado_poemes_per_poetes.php?IDregistre=Jaquetti%20i%20Isant,%20Palmira> [data de consulta: setembre de 2020].
- (2021a): *Em lliga la beutat de cada flor. Poesia escollida de Palmira Jaquetti i Isant*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.
- (2021b): *L'estel dins la llar*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- LARA, Jordi (2019): «Descobrir Palmira Jaquetti». *La lectora* (19 novembre 2019): <<http://lalectora.cat/2019/11/19/descobrir-palmira-jaquetti/>> [data de consulta: setembre de 2020].
- LLEONART, Josep (1938): «Llibres i publicacions. Palmira Jaquetti i Ramon Bech en les edicions "Oasi"». *La Humanitat* núm. 2093 (10 novembre 1938): 2.
- MALÉ, Jordi (2015): «Poetes catalanes i poetes angleses als anys d'entreguerres. A propòsit d'una antologia ja feta i una per fer». *Caplletra* núm. 59 (tardor 2015): 35–73.
- MANENT, Albert (1990): *Del noucentisme a l'exili: sobre la cultura catalana del nou-cents*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MATHEU, Roser (1972): *Quatre dones catalanes*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- MIRALLES, Carles (2012) (ed.): *Cartes de Carles Riba. Recollides i anotades per Carles Jordi Guardiola*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans:

- <<https://www.iec.cat/carles-riba/presentacio.asp>> [data de consulta: setembre de 2020].
- MURIÀ, Anna (1938): «*L'estel dins la llar*. Palmira Jaquetti. Edicions Oasi». *Diari de Catalunya* núm. 269 (29 juny 1938): 2.
- PANYELLA, Vinyet (1999): *Contemporànies. Antologia de poetes dels Països Catalans*. Tarragona: Paraula de Dona (URV) i Institut Català de la Dona.
- (2005): «Les poetes del segle xx». Dins *Nadala 2005. Escriptores. De Caterina Albert als nostres dies*. Barcelona: Fundació Carulla, p. 57–67.
- PINYOL, Ramon (2002): «Contribució a l'estudi de la col·lecció "La Novel·la Estrangera"». *Revista de traducció* núm. 8 (2002): 29–40.
- REAL, Neus (2006): *Dona i literatura a la Catalunya de preguera*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RIBA, Carles (1937): *Tres suïtes*. Barcelona: Edició de la Rosa dels Vents.
- ROMA, Josefina (2014): «La vocació pedagògica en tres generacions: Rosend Serra i Pagès, Sara Llorens i Palmira Jaquetti». Dins Alexandre BATALLER i Margalida COLL (eds.): *Literatura oral i educació: simbiosi i complicitats*. L'Alguer: Arxiu de Tradicions de L'Alguer, p. 45–52.
- ROMEU I FIGUERAS, Josep (1974): *Poesia popular i literatura*. Barcelona: Curial.
- TASIS, Rafael (1938): «Sis poetes de l'"Oasi"». *Revista de Catalunya* núm. 88 (15 juliol 1938): 473–478.
- TEIXIDOR COLOMER, Anna; TEIXIDOR PLANAS, Josep (2017): *Un segle d'història de la premsa de Palamós (1879–1975)*. Palamós: Ajuntament de Palamós.
- SINGLA, Carles (2006): *Mirador (1929–1937): un model de periòdic al servei d'una idea de país*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- VERDURA CAMPENY, Francesc (2011): «Sobre els Jocs Florals a l'exili». *El Sot de l'Aubó* núm. 39 (2011): 24–26.
- VINYES, Ramon (1938): «Talaia. Palmira Jaquetti». *Meridià* núm. 29 (29 de juliol de 1938): 3.